

Метою НЗЛ «Громадянська відповідальність» є формування активного відповідального члена громади й суспільства, який розуміє принципи й механізми його функціонування, усвідомлює важливість ініціативи, активності й вибору [2]. НЗЛ «Громадянська відповідальність» у навчанні учнів забезпечує розкриття суті поняття відповідальний громадянин, який поважає права людини, критично мислить, розуміє особисту відповідальність за долю держави, народу, усвідомлює важливість громадянської участі у вирішенні проблем місцевої громади. Реалізація цієї НЗЛ спрямована на визначенню векторів діяльності відповідального громадянина, розвиток соціальної та громадянської компетентності учнів.

Практичне втілення НЗЛ в освітньому процесі можливе через навчання учнів на трьох рівнях: 1) засвоєння знань про громадянську відповідальність («навчання про»); 2) розвиток розуміння і ставлення до громадянської відповідальності («навчання для розвитку розуміння та ставлень»); 3) здобуття практичного досвіду громадянської відповідальності («навчання через досвід») [1]. Це освоюється учнями через колективну діяльність, що розвиває готовність до взаємодії, навички співпраці, толерантність щодо різноманітних способів діяльності та думок тощо.

Аналіз програми курсу «Громадянська освіта» показує, що він має великий потенціал для реалізації НЗЛ «Громадянська відповідальність». Так, програмою передбачено формування в учнів: умінь: висловлювати власну думку, слухати і чути інших, оцінювати аргументи та змінювати думку на основі доказів; аргументувати та відстоювати свою позицію; ухвалювати аргументовані рішення в життєвих ситуаціях; співпрацювати в команді, виділяти та виконувати власну роль в командній роботі; аналізувати власну економічну ситуацію, родинний бюджет, користуючись ... методами; орієнтуватися в широкому колі послуг і товарів на основі чітких критеріїв, робити споживчий вибір тощо; ставлень: ощадливість і поміркованість; рівне ставлення до інших незалежно від статків, соціального походження; відповідальність за спільну справу; налаштованість на логічне обґрунтування позиції без передчасного переходу до висновків; повага до прав людини, активна позиція щодо боротьби з дискримінацією тощо [1].

Реалізація НЗЛ «Громадянська відповідальність» потребує від учителя зміни методів навчання учнів. Для інтегрування завдань виховання свідомого та активного громадянина в навчальні цілі

кожного предмета слід змінити фокус навчання у бік практики, інтерактивності та функціональності [3, с. 19]. Не менш важливими для впровадження НЗЛ «Громадянська відповідальність» є: готовність учителя реалізовувати своє право на академічну автономію у поєднанні із зміцненням автономії школи; спільні зусилля всіх учителів і тісна міжпредметна взаємодія під час реалізації змісту навчання; зміни в організації діяльності школи як інституції. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Громадянська освіта. Навчальна програма інтегрованого курсу для 10 класів загальноосвітніх навчальних закладів. URL : <https://osvita.ua/school/program/program-10-11/58875/>.
2. Наскріпні змістові лінії. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/naskrizni-zmistovi-liniyi>.
3. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. Львів, 2016. 64 с.
4. Пометун О. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки. *Вісник програм шкільних обмінів*. 2005. № 23. С. 18–20.
5. Ремех Т.О. Суть і структура громадянської компетентності учня Нової української школи. *Український педагогічний журнал*. 2018. № 2. С. 34–41.

Саух Петро Юрійович,

*доктор філософських наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
академік-секретар відділення
вищої освіти НАПН України*

ХАРАКТЕРНІ РИСИ НОВОГО «Z»-ПОКОЛІННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З НИМ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Нова українська школа потребує масштабних змін у змісті освіти, педагогічних технологій, оновленні розуміння результатів освіти. Її алгоритм зосереджений на впровадженні нових стандартів навчання, інноваційності освітнього процесу та використанні новітнього наукового знання на засадах педагогіки партнерства, толерантності та залученні учнів до актив-

ної соціальної дії, особистісного самовдосконалення й навчання упродовж життя. Тобто, концептуальні засади Нової української школи вимагають задовольнити потреби українського суспільства у молодих креативних інноваторах, всебічно розвинених й відповідальних громадянах.

Звісно, реалізувати цей життєдайний проект без врахування особливостей системи «хто навчає? — кого навчає? — як навчає?» неможливо. Тим паче, що сьогодні в організації й здійсненні освітнього процесу задіяні три покоління, які мають різні ціннісні орієнтири, інтереси та можливості.

Покоління «X» (1960–1980 рр.) складає портрет середньостатистичного педагога в Україні. Це 40–60-річний педагогічний персонал гарних виконавців, які мають високу фундаментальну підготовку, відповідальність та дисциплінованість, але не люблять ризикувати, обережно сприймають зміни та новації.

Покоління «Y» (1981–2000 рр.) — «мільеніали». Це покоління експоненційних технологій. Відчуття стабільності для цього покоління не має такого значення як для «X»-покоління. Для «мільеніалів» властива здібність реагувати на зміни, ризикувати, створювати інновації. Вони одержимі славою, популярністю й бажанням виставлятися. У них показник нарцисизму втричі вищий, ніж у «X»-покоління. Цьому поколінню властивий так званий синдром Пітера Пена — небажання дорослішати. Сьогодні це покоління складає приблизно четверту частину педагогічного персоналу закладів середньої освіти України та є основною частиною студентів закладів вищої освіти.

Покоління «Z» (2001–2012 рр.) — цифрове покоління. Воно сьогодні складає основу освітнього простору Нової української школи. Це покоління пронизане духом гедонізму, легко уразливе, не визнає авторитетів, усіма силами воліє до свободи і завоювання власного життєвого шляху. Для «зетів» невротичні реакції щодо «особистого простору» та «особистих кордонів» стають ознакою здорової особистості, не лише готовою захищати свої кордони, а й визнавати кордони іншої людини. Для них властиве підвищене почуття відповідальності не лише за себе, а й за навколишній світ. «Зети» володіють великими об'ємами інформації, надзвичайно швидко сприймають новації, легко екстраполюють знання з однієї сфери в іншу, намагаються отримати задоволення від усього, що робиться ними. Їм властиве дивне поєднання дитячої безпосередності,

дорослих вмінь та розуміння глибин життя [1, с. 34]. Вони індивідуалісти, намагаються уникати «стандартних моделей». Для цього покоління стерті не лише межі країн, а й межі соціальних груп. Його представникам не властиво ідентифікувати себе з будь-якими формальними і неформальними угрупованнями. Не дивлячись на те, що йдеться про 7–16-річних дітей, їм властива особлива відповідальність та серйозність, високо свідоме ставлення до питань гендерної рівності, раси, справедливості та соціальної нерівності.

Враховуючи характеристику цих поколінь, стає зрозумілим, чому в останні роки збільшилася прірва між педагогами і учнями, між дієздатністю батьків і дітей, особливо у дошкільному віці й у віці початкової школи. Головна помилка, яку ми часто допускаємо, — це намагання вдавати, що ніяких, особливо глибинних змін, не відбувається і робимо свою роботу так, як звикли. Педагогам, представникам «X»-покоління, важко усвідомити те, що «Z»-покоління — не те покоління, яке за шкільною партою буде виконувати будь-яке завдання вчителів. «Зети» будуть сумніватися, задавати питання, вимагаючи аргументації, чому вони мають вчити саме це, а не щось інше. Вони вміють шукати інформацію набагато швидше і ефективніше вчителя, не терплять моральних повчань, мобільні, для них не існує мовних перешкод тощо.

Відтак ефективність реалізації проекту Нової української школи об'єктивно знаходиться на перетині цих трьох різних світів і бачень. Постає питання: на якій основі може бути вироблене тут консенсусне бачення, здатне забезпечити успіх цього проекту?

По-перше, на основі гармонізації ціннісної шкали кожного із цих поколінь шляхом навчання й перепідготовки педагогічного персоналу та забезпечення синергії мало дотичних паралельних «світів» вчителів, батьків та дітей.

По-друге, на основі вирішення проблеми розбалансованості освітнього процесу на засадах філософської методології, яка є фундаментом генетичного зв'язку умінь, моральних імперативів і життєвих цінностей. Педагогіка, якщо вона немає філософського осмислення власних цілей і завдань, набуває рецептурного характеру, стає обездушеними набором інструкцій, правил, вказівок.

По-третє, на основі розуміння радикальних змін в житті «мільеніалів» і «зетів» (сповідування цінностей, способів і стилів їх життя) продукування не моральних повчань, а стратегії ефективних дій

щодо пом'якшення наслідків дисбалансу життєдайних екзистенціальів «бути» і «мати» в сучасних умовах.

По-четверте, на основі переорієнтації виховного процесу на виховання цілісного духовного осердя дитини, її внутрішнього духовного світу, який визначає емоційно-ціннісне ставлення до навколишнього світу і самого себе. Розчленувавши виховання на окремі складники, ми спонукали тих, хто безпосередньо виховує, повірити в формування й розвиток людини частинами в той час, як цілісність людини, реалізація її людської сутності в будь-яких видах діяльності можлива лише на основі становлення її цілісного духовного світу. Інтегральним результатом його має стати виховання емпатії або співпереживання, яке упереджує образи, ненависть, жорстокість, агресію, стрес і песимізм [1, с. 36].

По-п'яте, шляхом організації навчання не лише володіти новими знаннями, загальною здібністю ставити й вирішувати проблеми, оперувати принципами, які б дозволяли «зв'язувати» знання та надавали їм смисл, а й перетворювати їх у життєву мудрість, котра б стала когнітивною експертизою усіх подальших життєвих практик. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Саух П.Ю. Соціокультурні традиції в сучасному молодіжному середовищі: цивілізаційний вимір. *Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України*. 2017. № 4.

Напрямок четвертий

ПРОФЕСІЯ ВЧИТЕЛЯ У ПЛОЩИНІ

ФІЛОСОФСЬКОЇ РЕФЛЕКСІЇ

